

Afrika mezőgazdasága

Tanácsok a feladatvégzés elé:

1. Olvassátok el mindannyian a kapott témák címeit!
2. Osszátok fel egymás között arányosan a témákat! (ismeritek egymás képességeit és érdeklődési körét)
3. A szétszított témákat külön-külön dolgozzátok ki... azaz olvassátok el a kapott forrásokat, és szükség esetén kutakodjatok még az interneten! Képekkel, videókkal fel tudjátok dobni az előadást.
4. Mindenki foglalja össze magának, hogy mit tudott meg, mi a téma lényege, majd ezt írja le egy Word dokumentumba!
5. Tartsatok egy megbeszélést (pl. videóbeszélgetést), és meséljétek el egymásnak, hogy miről olvastatok, mit tudtatok meg a saját témában!
6. Készítsétek el a prezentációt!
7. Próbáljátok el a prezentációt!
8. Adjátok elő a prezentációt, és tanítsátok meg az többi osztálytársatoknak a témákat!
9. Előadás után, a tanári visszajelzés alapján, vizsgáljátok meg az elkészített összefoglalókat, javítsátok ki, ha valahol hibáztatok!
10. Egyesítsétek a külön-külön elkészített Word dokumentumot és a csapat egyik tagja tölts fel a Moodle felületére!

1. AFRIKA MEZŐGAZDASÁGÁNAK KÉTARCÚSÁGA

1. forrás

Afrika területének csak kevesebb mint 10%-át művelik (a kontinensek között ez a legkisebb érték), és a megművelt területeknek nagyon kicsi a terméshozama a fejletlen agrotechnika miatt. Ugyanakkor lakosságának több mint a fele a mezőgazdaságban dolgozik. A lakosság nagyrészt fizikai erejét hasznosítva vesz részt az agrárszektorban. Nagyon sok a gyermekmunka. A termelést kettősség jellemzi:

az önellátásra törekvő hagyományos és a piacra termelő modern gazdálkodási formát egyaránt megtaláljuk (4.1.).

Afrika mezőgazdasága tehát duális jellegű (kétarcú), a hagyományos gazdálkodásnak mindhárom fajtája jelen van, de a modern fejlettebb, gépesített technikát igénylő, világpiacra termelő ültetvényeknek van nagyobb jelentőségük a növénytermesztésben.

A modern gazdálkodás feltételei alig adóttak, például a műtrágyázás is csak elvétve ismert, sőt, még a szerves trágyát is a legtöbb helyen tüzelőként hasznosítják.

A mezőgazdaság nem tud lépést tartani a lakosság számának gyors növekedésével, mert a földművelés és az állattenyésztés módszerei az évszázadok során alig változtak. A könnyen lepusztuló trópusi termőtalaj tönkremegy, a száraz szavannákat a túlzott legeltetés sivataggá változtatja. Az egy lakosra jutó élelmiszer-mennyiség így évről évre állandóan csökken. Ezt a jelentős népességszaporulat is fokozza.

Ásó, kapa, **önellátás** – A lakosság többsége apró parcellákon, kezdetleges eszközökkel műveli a földet (4.2.), egyszerre többféle növényt termesztenek. E hagyományos gazdálkodási forma célja kizárólag az önellátás, azaz annyi növény termelése, amennyi lehetővé teszi, hogy mindennap elegendő mennyiségű élelemhez jussanak.

A **piac** vonzásában – A tengerpartokon és a jobb minőségű utak mentén nagy területű parasztagazdaságok, illetve ültetvények találhatók. E modern gazdaságokban csupán egy-kétféle növényt termesztenek, amelyet a

4.2. Gazdálkodási módok Kr.e. 1500 körül és napjainkban

Hasonlítsd össze az ókori és a 21. századi termelést a képeken! Mit tapasztalsz?

	Önellátó gazdálkodás	Árutermelő gazdálkodás
Hol folyik a gazdálkodás?	kis parcellákon	parasztagazdaságokban, ültetvényeken
Mekkora a művelt terület?	kicsi	nagy
Milyen a gazdaság fejlettsége?	kezdetleges	modern
Mi a termelés célja?	önellátás	eladás
Kinek a tulajdona a föld?	közösségé	magánszemélyeké

4.1. A kétféle mezőgazdasági termelés

piacon értékesítenek. Ezekben az árutermelő gazdaságokban a földek magántulajdonban vannak. Áruik (pl. kakaó, kávé, datolya és vanília) megtalálhatók a magyarországi üzletekben is.

A forró övezetben a növénytermesztés nincs évszakhoz kötve, hiszen mindig meleg van. Itt a csapadék évi mennyisége és eloszlása szabja meg, hogy mikor és mit termelnek.

Tehát kétféle gazdálkodási mód jellemző: az egymás mellett megtalálható kezdetleges kapás földművelés, valamint a többnyire 1-1 növény (pl. kakaó, kávé, tea, olajpálma) termesztésére szakosodott ültetvényes gazdálkodás. Előbbi a helyi fogyasztásra, a lakosság ellátására kölest, kukoricát, maniókát, batátát termeszt. Utóbbi termékei – a kakaó, a kávé, a banán, a tea, a pálmaolaj és az ananász – általában kivitelre (exportra) kerülnek.

Az ültetvények terményeiből túlkínálat van a piacon, ezért az árak alacsonyak. Az országok egyezményekkel korlátozzák saját termelésüket, igyekezvén fenntartani a világpiaci árakat, de ezen kísérleteknek eddig csak csekély eredményei voltak.

Néhány mezőgazdasági termékkel, mint például a kakaó, a kávé, a földimogyoró, a pálmamag, a pálmaolaj vagy a szizál, az afrikai országok világviszonylatban előkelő helyen állnak.

2. forrás

<https://www.origo.hu/gazdasag/20171019-segitseg-afrikai-mezogazdasag.html>

3. forrás

<https://www.agrotrend.hu/innovacio/fenntarthatosag/afrika-mezogazdasaga--az-idozitett-bomba>

2. MEZŐGAZDÁLKODÁS AZ EGYENLÍTŐI ÖVBEN

1. forrás

Az egyenlítői övben is felfedezhető a mezőgazdaság kétarcúsága. Folytatnak hagyományos és árutermelő gazdálkodást is.

Az egyenlítői öv hagyományos gazdálkodása az **égető-talajváltó** gazdálkodás. A kontinens gyéren lakott területein az őserdő (vagy szavanna) egy részének felégetésével nyernek termőföldet. Ezt kezdetleges eszközökkel (ásóbot, kapa) fellazítják. A különböző növényeket 2-3 éven át vegyesen ültetik. Ha a talaj elgyomosodik, termőereje csökken, újabb területeket vonnak művelés alá. A forró övezetben ezáltal a földművelők is vándorolnak. A trópusi talajok ugyanis tápanyaguk nagy részét néhány év alatt elvesztik, másként megfogalmazva kimerülnek. Ilyenkor a földművelők új helyre vándorolnak. Először felégetik a természetes növényzetet, majd a hamuval borított talajt ásóbottal vagy kapával fellazítják. Ezért nevezik e gazdálkodási formát égető-talajváltó gazdálkodásnak (4.5.). Ha ez a terület is kimerül, újabbat vesznek birtokba. Ha a falu határában elfogynak a művelésbe vonható földek, visszatérnek a legkorábban elhagyott területre.

4.5. Az égető-talajváltó gazdálkodási forma az egyenlítői öv jellegzetessége
Mi okozhat problémát a földművelőknek az égetéssel nyert földeken?

E gazdálkodási módra jellemző, hogy nagyon sok az élőmunka (azaz az ember által végzett – gépek nélkül) és elsősorban a nők dolgoznak. A talajváltó önellátó gazdálkodás sokágú. Az élelmiszerek mellett elő kell teremteni a hajlék, a ruházat alapanyagát is. Ennek ellenére a talajváltó gazdaságban nagyon ritka a növénytermesztés és az állattenyésztés kombinációja. A talajváltó gazdálkodás során több évezredes termelési eljárásokat és eszközöket alkalmaznak. A talajváltó gazdálkodás legfontosabb vonásai közé tartozik az eke hiánya. Az elsődleges mezőgazdasági eszköz a balta, a bozótvágo kés és a kapa, időnként használják az ásóbotot is.

A természetes növényzet kiirtása a férfiak feladata, akik ezt követően a terület további művelését a nőkre és a gyerekekre hárítják. A vetés után, a tenyészidő alatt nem sokat törődnek a talajműveléssel. Nem használnak állati trágyát: általában a kezdeti felperzselés adta hamuzsír az egyetlen „műtrágya”, amelyhez a növények hozzájutnak.

Mindenütt, ahol talajváltó földművelést folytattak vagy folytatnak, a birtokló egység a faluközösség, vagy a törzs és nem a család.

A főbb termesztett növények: édesburgonya, manióka, és különböző zöldségfélék

Az egyenlítői öv árutermelő gazdálkodására hatalmas kiterjedésű **ültetvények** jellemzők. Nem kétséges, hogy az előbb taglalt talajváltó földművelés a nedves trópusokon hatékony módszere a talaj-termőképesség fenntartásának, eddig ugyanis nem sikerült más kielégítő rendszert találni – kivéve az ültetvényeket.

A trópusi ültetvényben döntően fás növényeket termelnek (gumit, kókuszdiót, olajpalmát, szizált, kakaóbabot és kávé). Ezek kivétel nélkül csak a trópusokon teremnek, és ami ennél is fontosabb, több év telik el a növény elültetése és az első termés betakarítása között.

A fás növényekhez sorolhatóan folyik a banán és a tea termelése is. A banán jórészt a nedves trópusok gyümölcse, a növény azonban nem fás, hanem gyakorlatilag évelő növény. A banánfűrtök leszüretelése után a növény föld feletti részét levágják; a gyökérzet újra kisarjad és tovább nő anélkül, hogy újraültetnék. Ezt a növényt tehát gazdasági szempontból évelőnek tekinthetjük. A tea viszont sok-sok éven át szinte egyfolytában növeszti leveleit, nem kizárólagosan trópusi növény, a szubtrópusokon is termesztik.

A gyapot, a juta, a dohány és a földimogyoró egynyári növények és ezért a kínálatot esetükben könnyebb a kereslethez igazítani. Ezek között egyedül a juta a kizárólagosan trópusi növény. Az egynyári termények azonban az év meghatározott (korlátozott) időszakában jelentős munkaráfordítást igényelnek, és így olyan problémákat vetnek fel, amilyeneket a tea és a gumifa esetében nem találunk (az utóbbiak egész éven át egyenletes munkaráfordítást igényelnek). Meg kell említenünk a cukornádat is, amely a banánhoz hasonlóan évelő növény; miután a nádat levágták, a növényt a talajszintig tarolják, és ezt követően újbóli ültetés nélkül az új növény ismét kisarjad.

Az ültetvény 500 éven keresztül a trópusi növények termelésének fontos intézménye volt, és jellemzői ilyen hosszú idő alatt megváltoztak. Az ültetvények egy (esetleg kettő) trópusi vagy szubtrópusi növény termelésére szakosodnak. Az ültetvény egyes részein esetleg élelmiszert is termelnek az ott élő munkaerő részére. Állatokat – az igásállatok kivételével – nem tartanak. Az ültetvények rendszerint nagy kiterjedésűek, és főként a gyéren lakott területeken találhatók, s nagyságuk széles határok között változik. A nagy területhez igen jelentős létszámú, fegyelmezett, de szakképzetlen munkaerőre van szükség.

Mivel az ültetvények rendszerint a gyéren lakott területeken alakultak ki, a munkaerőt gyakran máshonnan kellett behozni és gondoskodni kellett szállításukról, ételmezésükről, oktatásukról és orvosi ellátásukról. A múltban ezt a rabszolgaság intézményével oldották meg, később pedig a világ különböző részein alakult ültetvényekre szerződött munkások (főleg indiaiak és kínaiak) érkeztek. A műszaki és az irányító személyzet kizárólag európaiakból állott, de számos egykori gyarmati ültetvényen ma már felváltották őket a helybeli szakemberek. A múltban azért volt szükség az európai irányító személyzetre, mert – jöllehet, a munkaerő sok volt és a munka nagy részét kézzel végezték – a gazdálkodás színvonala magas volt és az új módszereknek gyorsan el kellett terjedni.

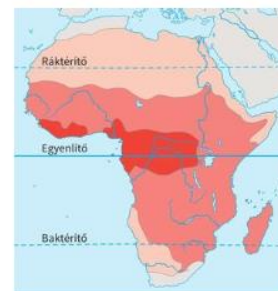

A termények túlnyomó részét Európába vagy Észak-Amerikába exportálják, és az ültetvények létrehozásához szükséges tőke (pénz, gépek) legnagyobb része is ugyanezekről a területektől származott. Új ültetvényeket általában most is amerikai vagy európai tőkével alapítanak, de ma már gyakran a helyi kormányzattal együttműködve működtetik.

Az ültetvényes rendszernek sajátossága, hogy a termények nagy részét még az ültetvény területén fel kell dolgozni, a betakarítás után minél hamarabb. Ennek több oka van: sok növénynél a termék értéke a betakarítás után gyorsan csökken; vagy az árut, ha nagy távolságra szeretnék elszállítani, akkor igyekezni kell, hiszen feldolgozatlan állapotban számos trópusi termés romlandó.

2. forrás

	Hagyományos gazdálkodás	Árutermelő gazdálkodás
egyenlítői öv	Égető-talajváltó gazdálkodás - édesburgonya - manióka - zöldségfélék	Ültetvényes gazdálkodás - banán - kókusz - kakaó - kaucsuk (nyersgumi) - olajpálma
átmeneti öv	Talajváltó-ugaroltató gazdálkodás - köles - kukorica - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)	Ültetvényes gazdálkodás - kávé - gyapot - földimogyoró - tea - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)
térítői öv	Oázisgazdálkodás - gabonafélék - gyümölcs - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, teve)	Oázisgazdálkodás - datolyapálma - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, teve)

4.6. Afrika legfontosabb terményei és az állattartás formái (a táblázat is az ábrához tartozik, a színek a táblázat színeire utalnak)

3. forrás

https://www.mozaweb.hu/Extra-3D_modellek-Erdoirtas-277391

3. MEZŐGAZDÁLKODÁS AZ ÁTMENETI ÖVBEN

1. forrás

Az egyenlítői övben is felfedezhető a mezőgazdaság kétarcúsága. Folytatnak hagyományos és árutermelő gazdálkodást is.

Az egyenlítői öv hagyományos gazdálkodása a **talajváltó-ugaroltató** gazdálkodás, tehát a szavannákon is találkozhatunk helyváltoztató földművesekkel. A kimerült földeket itt néhány évig pihentetik (azaz ugaron hagyják), majd ezt követően ismét művelés alá vonják. Ez az úgynevezett talajváltó-ugaroltató gazdálkodás. Fő jellemzői: nem a veteményt, hanem a földeket váltják (ennek során rövid művelési időszakok váltakoznak hosszabb idejű ugaroltatással). A növényzet kiirtására az írtásos-égetéses módszert alkalmazzák; a talaj termőképességét úgy igyekeznek megőrizni, hogy lehetővé teszik a természetes növényzet regenerációját. A szavannázónak termővé tétele könnyebb, mint az egyenlítői esőerdő esetében, s a művelés felhagyása után a természetes növényzet regenerálódása is gyorsabb. Ily módon a megművelt terület és az ugar váltogatása gyakoribb lehet. Ezzel magyarázható, hogy a szavannaterületek talajváltó gazdálkodása sűrűbb népesség eltartására képes.

Tehát: A néhány évig tartó növénytermesztés után 2-3 évig pihentetik a földet, ugaron hagyják. Ezen a módon természetnek a törzsi vagy a faluközösségek Afrika szavanna területein – az előbbieken kívül – kölest, kukoricát, és a cirkot. Ezek mind a talajváltó-ugaroltató műveléshez is köthető termények.

Az átmeneti öv árutermelő gazdálkodására is – ahogy az egyenlítői övben - hatalmas kiterjedésű ültetvények jellemzők. Többnyire egyféle növényt termesztenek, amely kivitellel kerül a kontinensről. A munkához az emberi munkaerő mellett gépeket is használnak. Az egyenlítői övhöz képest az éghajlat eltérő, ezért másféle növényeket ültetnek ezeken a földeken. Az átmeneti öv fő terményei a kávé, a földimogyoró, a gyapot.

Áltattartás az egyenlítői övben:

A szavannák nomádjai – Az átmeneti öv lakói mozgásban vannak. A száraz évszakban az éltető vizet adó kutak köré gyűlnek. Ilyenkor a családok (férfiak, nők, gyerekek) együtt vannak, az állatok a települések határában legelnek. A csapadékos évszakban viszont a férfiak állataikkal a falutól távolabb fekvő kizöldellő új legelőkre „költöznek”.

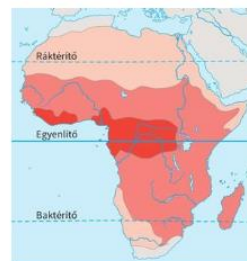
A nomád, félnomád pásztorok az állatokat (szarvasmarhát, juhot, kecskét, lovat, tevé) vándorolva az egyik legelőhelyről a másik dúsabb legelőre hajtják száraz éghajlaton, illetve hegyvidéki területeken. Az állat húsát, tejét, bőrét, szőrét, trágyáját, ritkán erejét hasznosítják.

A száraz szavannák és félsivatagok vidékein a nomád pásztorkodás terjedt el. Mivel az állatok száma gazdagságot is jelent, az állomány ésszerűtlen növelése egy-egy területen túllegeltetéshez vezet. Ennek következménye a gyeptakaró elpusztulása, a talaj kiszáradása, lepusztulása, végső soron az elsivatagosodás. Ez is szerepet játszott a Szahara déli határán húzódó – éhségövezetként is emlegetett – Száhel-övezet kialakulásában.

A SZÁHEL-ÖV-RŐL EGY MÁSIK CSAPAT FOG RÉSZLETESEN BESZÉLNI

2. forrás

	Hagyományos gazdálkodás	Árutermelő gazdálkodás
egyenlítői öv	Égető-talajváltó gazdálkodás - édesburgonya - manióka - zöldségfélék	Ültetvényes gazdálkodás - banán - kókusz - kakaó - kaucsuk (nyersgumi) - olajpálma
átmeneti öv	Talajváltó-ugaroltató gazdálkodás - köles - kukorica - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)	Ültetvényes gazdálkodás - kávé - gyapot - földimogyoró - tea - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)
térítői öv	Oázisgazdálkodás - gabonafélék - gyümölcs - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, tevé)	Oázisgazdálkodás - datolyapálma - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, tevé)

4.6. Afrika legfontosabb terményei és az állattartás formái (a táblázat is az ábrához tartozik, a színek a táblázat színeire utalnak)

4. MEZŐGAZDÁLKODÁS A TÉRÍTŐI ÖVBEN, ÉS A MEDITERRÁN ÉGHAJLATON

1. forrás

A térítői övben a legnagyobb kincs a víz. A hagyományos és árutermelő gazdálkodás is erre tud építeni. A sivatagi területeken a csak a bővizű folyók képesek áthaladni (pl. Nílus), ezt leszámítva csupán az oázisvidékeken van élet.

A Nílus-völgye:

A Nílus-völgye a hagyományos öntözéses gazdálkodás területe az ókor óta. Természetesen azóta fejlődött az öntözés módja. A legfontosabb haszonnövény a kiváló minőségű gyapot, de a hazai piacra zöldségféléket és gabonát is termelnek.

Oázis: Vízlelőhely a sivatagban, amelynek sajátos állat- és növényvilága van. Az oázisban dús növényzet és általában emberi település is van.

A sivatagban tehát csak a víz szomszédságában van élet. Ezek az oázisvidékek a folyókon kívül, ahol a természetes források mellett artézi kutak fúrásával igyekeznek biztosítani a növények számára a vizet. Az oázisok legjellegzetesebb kultúrnövénye a datolyapálma. Ültetvényein sokszor több tízezer fát gondoznak az oázislakók.

A pálmafa megfelelően trágyázva, mesterségesen beporozva 100-200 kg mézédéses termést is hoz. A datolya táplálja az oázisok lakóit, állatait. Szárított állapotban egész éven át eltartható, s nagy cukor- és keményítőtartalma miatt igen tápláló. A termésfelesleget eladják. Sok család számára ez jelenti az egyedüli pénzforrást.

A 30 magas datolyapálma árnyékában, legalul a talajszinten zöldséget, kölest, karóra futtatva szőlőt, ill. gyümölcsöt, 6-10 m magasra megnövő banánt lehet termeszteni. A sivatagok oázisgazdálkodásának legfontosabb terményei: a datolya, a gabona- és zöldségfélék, valamint a gyümölcsök.

Állattartás

A sivatagok vándorai – A Szahara vándorai a tuaregek. Teve-, juh- és kecskenyájaikkal mindig újabb és újabb legelők után kutatva vándorolnak. Ez az ún. **nomád pásztorkodás**. Állataik tejet, húst, zsírt és gyapjat biztosítanak gazdáik számára, az állatok kiszáritott trágyáját pedig fűtőanyagként hasznosítják. A gyér fűvű, bozotos Kalahári-medence lakói **gyűjtögető-vadászó** életmódot folytatnak, szinte állandóan vándorolnak. A nők ásóbottal ehető gyökerek, gumók után kutatnak, a férfiak pedig vadásznak.

A nomádok állati termékeket cserélnek az oázislakókkal gabonáért.

MEDITERRÁN ÉGHAJLATON

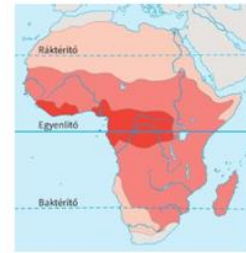
- A Földközi-tenger és Dél-Afrika mediterrán partvidéke**
- Az öntözött földeken **citromot, narancsot és zöldségféléket** termesztnek, míg a száraz művelésű területeken a **búzát, szőlőt és olajbogyót** részesítik előnyben.
 - Az **Atlasz hegységben nomád pásztorok** legeltetik juhaikat és kecskéiket.
- A Nilus völgye**
- A folyóvölgy legfontosabb terményei a **gyapot, a cukornád, a búza, a kukorica és a zöldségfélék**.
 - Itt termelik a világ leghosszabb szálú gyapotját.

A Földközi-tenger partvidékének mediterrán területeire az öntözéses zöldség- és gyümölcstermesztés jellemző. A szőlő, a citrom, a narancs, az olajbogyó és a füge keresett cikkek az európai piacokon. A szárazabb földek gabonája az árpa és a búza. Ugyan-ezek a termények jellemzők a hasonló adottságú dél-afrikai területekre is.

...folytatás a következő oldalon...

2. forrás

	Hagyományos gazdálkodás	Árutermelő gazdálkodás
egyenlítői öv	Égető-talajváltó gazdálkodás - édesburgonya - manióka - zöldségfélék	Ültetvényes gazdálkodás - banán - kókusz - kakaó - kaucsuk (nyersgumi) - olajpálma
átmeneti öv	Talajváltó-ugaroltató gazdálkodás - köles - kukorica - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)	Ültetvényes gazdálkodás - kávé - gyapot - földimogyoró - tea - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, szarvasmarha)
térítői öv	Oázisgazdálkodás - gabonafélék - gyümölcs - zöldségfélék - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, tevé)	Oázisgazdálkodás - datolyapálma - vándorló-legeltető állattartás (juh, kecske, tevé)

4.6. Afrika legfontosabb terményei és az állattartás formái (a táblázat is az ábrához tartozik, a színek a táblázat színeire utalnak)

3. forrás

Oázis: https://www.mozaweb.hu/Extra-3D_modellek-Oazis-147947

4. forrás

Vadászó-gyűjtögető életmód: https://www.mozaweb.hu/Extra-Videok-Természeti_nepek_Afrikaban_vadaszok_gyujtogetok-304661

5. forrás

Nomád életmód: https://www.mozaweb.hu/Extra-Videok-Természeti_nepek_Afrikaban_nomadok-304679